

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“

ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ

КАТЕДРА „НАКАЗАТЕЛНОПРАВНИ НАУКИ“

**ПРИСПОСОБЯВАНЕ НА НАКАЗАНИЕТО
ЛИШАВАНЕ ОТ СВОБОДА ПРИ ПРЕДАВАНЕ НА ЛИЦА,
ОСЪДЕНИ В ДЪРЖАВА-ЧЛЕНКА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ**

ЕЛЕНА ВАСИЛЕВА ВИЧЕВА

АВТОРЕФЕРАТ

на

дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в област на висшето образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6. „Право“, докторска програма „Наказателен процес“ – Наказателно-изпълнително право

Научен ръководител:

проф. д.ю.н. Георги Митов

София, 2023 г.

СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

ИЗПОЛЗВАНИ СЪКРАЩЕНИЯ И АКРОНИМИ

УВОД

Глава първа. ИСТОРИЧЕСКИ И СРАВНИТЕЛНОПРАВЕН ПРЕГЛЕД НА ПРАВНАТА УРЕДБА ПО ПРИЗНАВАНЕ И ИЗПЪЛНЕНИЕ НА СЪДЕБНИ АКТОВЕ ЗА ЛИШАВАНЕ ОТ СВОБОДА

§ 1. Историческо развитие на международното правно сътрудничество в наказателното право прилагане в България от периода след Освобождението от османско владичество, до края на 70-те години на XX век

1. Екстрадиция. Наредба-закон за екстрадиция и съдебна помощ по наказателни дела от 1935 г. Разпоредби за екстрадицията в наказателно-процесуалните кодекси от 1952 г. и 1974 г.
2. Договорите за оказване на взаимна правна помощ, сключени след края на Втората световна война, до края на 70-те години на XX век
3. Въпросът за международното действие на чуждестранното наказателно решение в контекста на сключените от България двустранни договори за международна правна помощ
4. Развитие на въпроса за признаване и изпълнение на присъдите, постановени от чуждестранни наказателни съдилища
5. Трансфер на наказателни производства и поемане на изпълнението на наказанието – нови инструменти за правно сътрудничество между държавите-членки на Съвета на Европа през 60-те и 70-те години на XX век
6. Нови инструменти на международно правно сътрудничество по наказателни дела от 70-те години на XX век между държави-нечленки на Съвета на Европа. Конвенция за предаване на лица, осъдени на лишаване от свобода, за изтърпяване на наказанието в държавата, чиито граждани са („Берлинска конвенция“)
7. Изменения и допълнения в Наказателно-процесуалния кодекс от 1974 г.
8. Съдбата на Берлинската конвенция

§ 2. Правната помощ за изпълнение на съдебни решения за наказания лишаване от свобода – национални разпоредби на Федерална република Германия

1. Изпълнението на чуждестранни съдебни решения, с които се налага наказание лишаване от свобода, неосновано на договорноправна база
2. Изпълнение на германски съдебни решения в чужбина, с които се налага наказание лишаване от свобода, неосновано на договорноправна база
3. Двустранни и многостранни конвенции в областта на правната помощ за изпълнение на съдебни решения, с които се налага наказание лишаване от свобода. Конвенцията за трансфер на осъдени лица от 1983 г. и Допълнителния протокол към нея от 1997 г. в правната система на Федерална република Германия
4. Взаимното признаване на съдебни решения за наказания лишаване от свобода в Европейския съюз – национални разпоредби на Федерална република Германия за прилагане на Рамково решение 2008/909/ПВР

Глава втора. Правни инструменти на Съвета на Европа в областта на трансфера на осъдени лица и изпълнението на чуждестранни присъди. Конвенция за трансфер на осъдени лица и Допълнителен протокол. Решаване на въпросите във връзка с изпълнението на присъда, постановена от държава-членка на Европейския съюз, съгласно българското законодателство и съдебна практика

§ 1. Правни инструменти на Съвета на Европа в областта на трансфера на осъдени лица и изпълнението на чуждестранни присъди. Конвенция за трансфер на осъдени лица и Допълнителен протокол

1. Въведение
2. Инициативи на Съвета на Европа, предхождащи Конвенцията за трансфер на осъдени лица

3. Конвенция за трансфер на осъдени лица от 21.03.1983 г.
4. Последствия от трансфера. Изпълнение и прекратяване на изпълнението
5. Отношението на трансфера на осъдени лица към екстрадицията

§ 2. Основни положения на процесуалните правила по трансфер на осъдени лица съгласно Наказателно-процесуалния кодекс на Република България

1. Закони за ратифициране на КТОЛ и ДП към КТОЛ. Декларации на Република България. Изменения и допълнения в НПК от 1974 г. във връзка с двете конвенции
2. Нормативна основа на трансфера на осъдени лица в действащия Наказателно-процесуален кодекс на Република България
3. Компетентни органи
4. Решаване на въпросите, свързани с изпълнение на присъда, постановена от съд на друга държава-членка на ЕС, на основание чл. 44, ал. 11 - 13 от Закона за екстрадицията и Европейската заповед за арест, във връзка с чл. 457, ал. 2 - 5 от НПК

§ 3. Ключови въпроси в светлината на съдебната практика по чл. 457 от НПК и съответните разпоредби на КТОЛ

1. Последствия от трансфера за РБ, като изпълняваща държава, на плоскостта на принципа на продължаване изпълнението на наказанието
2. Принципи на приспособяване
3. Преценката за по-благоприятен закон по смисъла на чл. 2, ал. 2 от НК на плоскостта на процедурата за трансфер по КТОЛ
4. Множество престъпления – относно възможността българският съд в производство по чл. 457 от НПК да приложи чл. 23, ал. 1 от НК спрямо наказания за няколко отделни престъпления
5. Труд и зачитане на работни дни
6. Приемане за изпълнение на присъда, която включва престъпление, което съобразно българския закон се преследва по тъжба на пострадалия
7. Решаване на въпросите във връзка с първоначалния режим на изтърпяване на наказанието лишаване от свобода
8. Приспадане на предварително задържане и изтърпяно наказание според разпоредбата на чл. 457, ал. 5 от НПК

Глава трета. Изпълнението на наказания лишаване от свобода в контекста на взаимното признаване на съдебни решения между държавите-членки на Европейския съюз по Рамково решение 2008/909/ПВР

§ 1. Развитие на идеята за международно правно сътрудничество по наказателни дела между държавите-членки на ЕС в периода от края на XX до началото на XXI век

§ 2. Рамково решение 2008/909/ПВР на Съвета от 27.11.2008 г. – основни характеристики от значение за признаването и изпълнението на съдебните решения

1. Инициатива на Република Австрия, Република Финландия и Кралство Швеция
2. За рамковите решения след Договора от Лисабон
3. Основни положения
4. Социалната реинтеграция като основна цел на Рамково решение 2008/909
5. Европейското гражданство в системата на разпоредбите на чл. 4, ал. 1, б. „а“ и чл. 6, ал. 2 от Рамково решение 2008/909
6. Двойна наказуемост и практика на Съда на Европейския съюз по отправени преюдициални запитвания

§ 3. Признаване и изпълнение на съдебни решения, с които се налагат наказания лишаване от свобода или мерки, включващи лишаване от свобода

1. Признаването, като разпространение на последиците на окончателното съдебно решение в изпълняващата държава
2. Изпълнението на наказанието като логически етап, следващ признаването на решението

§ 4. Приложимо право при изпълнението. Разграничаване на компетентността на издаващата и изпълняващата държава. Решението на Съда на ЕС по делото *Огнянов*

1. Фактически обстоятелства и национално производство
2. Допустимост на първото преюдициалното запитване от 25.11.2014 г. по дело C-554/14
3. Преюдициални въпроси
4. Предложение за решаване на зададените въпроси, равно отдалечено от българското и датското право
5. Решението на Съда на ЕС по дело C-554/14
6. Последици от прилагане на преюдициалното заключение в българското право
7. Трансфер на осъдени лица

§ 5. Отношение на Рамково решение 2008/909 към други актове от бившия „трети стълб“ относно съдебното сътрудничество по наказателноправни въпроси

1. С Рамково решение 2002/584 относно Европейската заповед за арест
2. С Рамково решение 2008/947 и Рамково решение 2009/829
3. С Рамково решение 2005/214 и Рамково решение 2006/783

Глава четвърта. Българският закон, въвеждащ Рамково решение 2008/909/ПВР. Основни моменти от съдебната практика на компетентните съдилища по неговото прилагане

§ 1. Въвеждането на Рамково решение 2008/909 в националното законодателство със Закона за признаване, изпълнение и изпращане на съдебни актове за налагане на наказание лишаване от свобода или на мерки, включващи лишаване от свобода

1. Вместо въведение – за късното въвеждане на Рамковото решение.
2. Структура и основни положения на Закона за признаване, изпълнение и изпращане на съдебни актове за налагане на наказание лишаване от свобода или на мерки, включващи лишаване от свобода
3. Нотификации от България до Генералния секретариат на Съвета на ЕС по Рамково решение 2008/909
4. Съответствие на разпоредбите от ЗПИИСАННЛСМВЛС с Рамково решение 2008/909

§ 2. Признаване и изпълнение в Република България на съдебни актове, постановени в друга държава членка. Съдебна практика

1. Компетентен съд. Производство по признаване и обжалване
2. Връзки на осъденото лице с изпълняващата държава. За понятието „местоживеене“. Действия на съда преди признаване на съдебния акт. Редовно призоваване в производството по признаване и обжалване по чл. 12 от ЗПИИСАННЛСМВЛС
3. Съдебна практика във връзка с производството по признаване и изпълнение в Република България на съдебни актове, постановени в друга държава членка, по ЗПИИСАННЛСМВЛС
4. Извънреден способ за проверка. Допустимост

§ 3. Преглед на съдебната практика на българските съдилища по изпълнение на съдебни решения от държави-членки на Европейския съюз, с които е наложено наказание доживотен затвор

1. Приспадане на предварително задържане
2. Допълнителни наказания
3. Действие на наказателния закон по време
4. Доживотен затвор с минимален срок на изтърпяване

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

БИБЛИОГРАФИЯ

I. ОБЕМ И СТРУКТУРА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд е в обем от 263 страници и съдържа увод, четири глави и заключение, в което съответно на по-съществените резултати от изследването са представени предложения *de lege ferenda*.

Всяка от главите, в която са обособени тематично свързани въпроси, съдържа отделни раздели: Глава първа – два раздела, Глава втора - три раздела, Глава трета – пет раздела и Глава четвърта – три раздела.

След заключението е приложена библиография на използваната литература и дигитални (интернет) ресурси, по азбучен ред, както и справочна литература – всички на кирилица и латиница. Направени са общо 427 бележки под линия, както следва: в Глава първа – 132, в Глава втора – 115, в Глава трета – 134 и в Глава четвърта – 46.

Българското и европейско законодателства по проблематиката на дисертационния труд са съобразени към 15.12.2022 г.

II. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. АКТУАЛНОСТ НА ТЕМАТА И ПРОВЕДЕНОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

Дисертационният труд е посветен на проблематика, отнасяща се до аспекти от правната помощ по наказателни дела между Република България (РБ) и другите държави-членки на Европейския съюз (ДЧ на ЕС). Изследвано е изпълнението на съдебни решения от българските съдилища в производствата по чл. 457 от НПК и чл. 12 и сл. от Закона за признаване, изпълнение и изпращане на съдебни актове за налагане на наказание лишаване от свобода или на мерки, включващи лишаване от свобода (ЗПИИСАННЛСМВЛС), след трансфер в РБ на осъдени на наказание лишаване от свобода лица/изпращане на съдебен акт за налагане на

наказание лишаване от свобода в РБ *от ДЧ на ЕС*. По отношение на посочените производства, до 31.12.2019 г. е следван редът по Конвенцията за трансфер на осъдени лица от 1983 г. на Съвета на Европа (КТОЛ) и Допълнителния протокол (ДП) към нея, а след тази дата – на Рамково решение 2008/909/ПВР на Съвета от 27.11.2008 г. за прилагане на принципа за взаимно признаване към съдебни решения по наказателни дела, с които се налагат наказания лишаване от свобода или мерки, включващи лишаване от свобода, за целите на тяхното изпълнение в Европейския съюз (РР 2008/909, Рамковото решение).

Актуалността на избраната тема се определя от факта, че към настоящия момент има малко разработки по фрагменти от нея и липсва цялостно изследване¹, което да обхваща както:

- теоретични аспекти на КТОЛ и Рамковото решение, с акцент върху действието на трансфера и двете му проявления по КТОЛ, и признаването на съдебни решения и изпълнението на наказанията по РР 2008/909,
- исторически разгледани и в обобщоевропейски план, но и в контекста на развитието на международното правно сътрудничество в наказателното правоприлагане в РБ и българската правна уредба,

¹ На международната правна помощ по наказателни дела е посветена едноименната монография на *проф. д-р Антон Гиргинов* (С.: Софи-Р, 2012), в която Раздел II от Глава първа „Предаване на лица за осъществяване на правни последици на извършено от тях престъпление“ е разгледан трансферът на осъдени лица (110 - 156). Тъй като целта на автора е съвместното представяне на най-значимите форми на международна правна помощ (сред които екстрадиция, трансфер на осъдени лица, трансфер на наказателно производство, както и обща характеристика на международната правна помощ по наказателни дела), трансферът на осъдени лица по КТОЛ е разгледан от перспективата на общата му характеристика, предпоставки и основание за трансфер на осъдено лице, ред за постигане на споразумението за трансфер на осъденото лице, последици от трансфера, трансфер без съгласие на осъденото лице по ДП и „трансфер“ на лице, осъдено от Международния наказателен съд. В посочения раздел (134 – 135, 150 - 153) е засегнато и РР 2008/909. Монографията, както и статия на същия автор, посветена на международното правно сътрудничество, са съответно цитирани в дисертационния труд и посочени в библиографската справка в края на изследването. „Право на Европейския съюз. Наказателноправни въпроси“ е темата на монографичния труд на *доц. д-р Христо Христов* (С.: Сиела, 2012), в който в Част II „Наказателната компетентност на Европейските общности и Европейския съюз“, Дял I „Признаването на общностна наказателна компетентност“, Глава I „Средствата на европейската интеграция – необходимо решение в борбата с трансграничната престъпност“, II. „Проявни форми на комюентаризацията на наказателноправната материя“, § 2. „Взаимно признаване на актовете в наказателното правораздаване“, т. 3.3.3. се съдържа общо представяне на РР 2008/909 (303 - 305).

- така и анализ на законовата уредба и съдебната практика на компетентните съдилища:
 - Софийски градски съд (СГС), Апелативен съд-София (АС-София) и Върховния касационен съд (ВКС) - в производствата по чл. 457 от НПК;
 - окръжните съдилища, апелативните съдилища и ВКС - в производствата по чл. 12 и сл. от ЗПИИСАННЛСМВЛС (от 1.01.2020 г.), но и на Съда на Европейския съюз (СЕС) по отправени преюдициални запитвания досежно целта на Рамковото решение, тълкуването на условието за двойна наказуемост и приложимото право при изпълнението на наказанието лишаване от свобода.

Също така, липсата на цялостна разработка по темата досега е обяснима както с късното приемане на ЗПИИСАННЛСМВЛС, въвеждащ РР 2008/909 – близо 8 години след крайния срок за въвеждане, така и с оглед комплексността на изследването, изискващо познания по процесуално наказателно право, наказателноизпълнително право, материално наказателно право, право на Европейския съюз и международно наказателно право.

2. ОБЕКТ И ПРЕДМЕТ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Обект на изследване в дисертационния труд са въпросите, свързани с изпълнението на присъда (съдебно решение), с която е наложено ефективно наказание лишаване от свобода, постановена от съд на друга ДЧ на ЕС, срещу български гражданин.

Предмет на изследване са съответните разпоредби от КТОЛ и РР 2008/909, българската правна уредба, както и относима съдебна практика на СЕС към въпросите за приспособяване на чуждата присъда в правния ред на РБ, действаща като изпълняваща държава.

3. ЦЕЛ И ЗАДАЧИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Целта на труда е цялостно представяне на правната уредба по признаване и изпълнение на съдебни актове за лишаване от свобода, което да включва:

- анализ на процедурата по екзекватура и проявленията ѝ по КТОЛ и Рамково решение 2008/909, съответно по българския закон;
- анализ на съдебната практика по чл. 457 от НПК и чл. 12 и сл. от ЗПИИСАННЛСМВЛС.

4. МЕТОДИ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

За постигане на посочените задачи в труда е използван многопластов комплекс от общонаучни методи на научно познание (теоретични и емпирични), приложими в правната доктрина, като методът на сравнителноправното изследване, методът на историческия анализ, индуктивният и дедуктивният метод, а също и описание, сравнение. Основен метод в дисертационното изследване е научният анализ и синтез. Чрез него са изведени основните противоречиво решавани въпроси в съдебната практика на българските съдилища по дела, отнасящи се до изпълнение на съдебни решения от ДЧ на ЕС, с които е наложено наказание лишаване от свобода, и е даден отговор на въпроса дали това е свързано с вътрешноправни причини или с неразбиране на спецификите на производствата по КТОЛ и РР 2008/909, или с недостатъци и необходимост от ревизия, що се отнася до Рамковото решение. Широко използвани в дисертационното изследване са и общонаучните принципи - обективност, достоверност и проверяемост.

За събиране на необходимата емпирична информация са проучени различни документи - нормативни актове, международноправни и

европейски актове, съдебна практика на българските и европейските съдилища, литературни, статистически и преводни източници.

III. СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД. ОСНОВНИ ТЕЗИ

В **Глава първа** е разгледана правната уредба по признаване и изпълнение на съдебни актове за лишаване от свобода в исторически и сравнителноправен контекст.

Раздел I е концентриран върху:

- разглеждане на развитието на международното правно сътрудничество в наказателното правоприлагане в България от периода след Освобождението от османско владичество до края на 70-те години на XX век;

- цялостно проследяване на историческия път на международната правна помощ през XX век.

Аргументирана е тезата, че развитието на международната правна помощ, и в частност на една от най-старите ѝ форми – екстрадицията, извървява много дълъг път, докато се стигне до изпълнението на чуждестранни съдебни решения по наказателни дела, с които се налага наказание лишаване от свобода, в контекста на предаването (трансфера) на затворници. Това е така, тъй като универсално признат е принципът, че „една държава изобщо не изпълнява наказателни съдебни решения в друга държава“². Тези процеси бележат своя интензитет през 60-те, 70-те и 80-те години на XX век както по линия на усилията в тази насока на научни и универсални международни организации (като Международната асоциация по наказателно право и Организацията на обединените нации), така и, белязано от условията на Студената война, диференцирано сътрудничество между държавите от СИВ и Източния блок (към които по онова време принадлежи България), от една страна, и от Западния блок – от друга.

² Lammasch, H. Auslieferungspflicht und Asylrecht. L.: Duncker & Humblot reprints, 1887, p. 823.

Именно от мнозинството от тогавашните държави от СИВ на 19.05.1978 г. се подписва т. нар. „*Берлинска конвенция*“, която е първият и единствен многостранен договор между тогавашните социалистически държави в областта на международното сътрудничество по наказателноправни въпроси, което дотогава се урежда от обширни двустранни споразумения, в които е интегрирана комплексна материя – по граждански, семейни и наказателни дела. Берлинската конвенция е и първото споразумение за международно изпълнение на наказателни съдебни решения (присъди), което има обвързващ характер съгласно международното право и следва да допринесе за „по-ефективно постигане на целите за поправка и превъзпитание на правонарушителите“. В годините преди нейното приемане договарящите по тази конвенция страни развиват и разширяват международния трансфер (поемане) на наказателно производство първоначално като допълнение на екстрадицията, без специално правно основание, а по-късно – чрез сключване на двустранни споразумения на ниво главни прокуратури. Всички тези процеси, както и политическите промени на Европейския континент от края на 80-те – началото на 90-те години на XX век оказват влияние върху значението на Берлинската конвенция, включително доколкото в много случаи има конкурентни отношения между различните правни институти. Берлинската конвенция се основава на задължителния трансфер на осъдени лица, основан на разбирането на договарящите държави от някогашния социалистически блок, че трансферът на осъдени лица, а с това и трансферът на наказателни съдебни решения: 1. е инструмент за предотвратяване на възможни конфликти на юрисдикции между държавите и следователно не би трябвало да зависи от конкретните възгледи на извършителя на престъплението; 2. в родната им държава винаги е по-приемлив за тях, отколкото изтърпяването на наказанието в чужда страна.

Описаното развитие на трансфера на осъдени лица и поемането на изпълнението на наказанието лишаване от свобода безспорно подготвя

приемането на най-важния от многостранните инструменти в тази област – КТОЛ, на която е посветена Глава втора от дисертационния труд. След присъединяването към Съвета на Европа през 90-те години на европейските държави – страни по Берлинската конвенция, а впоследствие и към КТОЛ³, в отношенията между всички тях се прилага именно КТОЛ.

По отношение на ЕС най-новото развитие при многостранните трансфери на затворници е свързано с РР 2008/909, което *inter alia* заменя съответните разпоредби на КТОЛ и ДП. Анализът на Рамковото решение заема Глава трета от дисертационното изследване.

В **Раздел II** обстойно са разгледани националните разпоредби на Федерална република Германия (ФРГ) за оказване на правна помощ по изпълнение на съдебни решения, с които се налага наказание лишаване от свобода. Правните основи в разглежданата материя са създадени със *Закона за международното сътрудничество по наказателни дела* от 23.12.1982 г. (с акроним „IRG“). До тогава в германското право се прилагат традиционните инструменти за правна помощ по наказателни дела, несвързани с поемане изпълнението на наказанието. Относимите разпоредби в IRG се съдържат в част IV „Правна помощ за изпълнение на чуждестранни съдебни решения“ (чл. 48 и сл.), както и в чл. 71 от част VI „Изходящи молби“. След Обединението на Германия, на 22.07.1994 г. е обнародвана новата, консолидирана редакция на IRG. Същият е последно изменен на 5.10.2021 г. Законът за международното сътрудничество по наказателни дела се допълва с *Насоките за отношенията с чужди държави по наказателноправни въпроси* (с акроним „RiVAST“), разработени от Федералното министерство на правосъдието и защитата на потребителите, които имат характер на административни разпоредби за тълкуването и прилагането на IRG.

³ Към която страни са и някои официално поканени от Комитета на министрите държави-нечленки на Съвета на Европа.

По отношение на ДЧ на ЕС, които отправят молба за правна помощ във връзка с изпълнение на съдебни решения по наказателни дела, с които е наложено наказание лишаване от свобода, меродавни за ФРГ след 25.07.2015 г. са разпоредбите на чл. 84 и сл. IRG, основани на РР 2008/909. До тази дата най-използваният инструмент в областта на международното правно сътрудничество при изпълнение на наказанието лишаване от свобода, в различна от осъдилата държава, е КТОЛ. Съобразно чл. 59, ал. 2, изр. 1 от Основния закон на ФРГ (с акроним „GG“) договорите, които се отнасят до предмета на федералното законодателство, изискват одобрението или участието на съответните компетентни органи, под формата на федерален закон. С оглед на това е приет Законът за изпълнение на КТОЛ от 21.03.1983 г., ДП от 18.12.1997 г. и Шенгенската конвенция от 26.09.1991 г. Докато в чл. 49, ал. 1 IRG са посочени условията за поемане на наказателното изпълнение със специално открояване чуждото наказателно производство да е проведено в съответствие с принципа на върховенство на закона, в чл. 54, ал. 1, изр. 1 – 3 IRG е уредено производството по екзекватура, наричано още и производство по преобразуване на наказанието, при което чуждестранното съдебно решение на практика се отменя и заменя с решение на германски съд. Процедурата по екзекватура служи само за подкрепа на искането, отправено в молбата за правна помощ, а не за упражняване на собствена правораздавателна власт. Обект на изпълнение е германското съдебно решение за екзекватура, което е свързано с чуждестранното наказателно решение, включва го и му придава изпълнителна сила на територията на ФРГ. В процедурата по екзекватура германският съд прави независим преглед дали са спазени формалните и материални изисквания на вътрешното право, както и дали съгласно него съществуват пречки за осъществяване на правната помощ за поемане на изпълнението. Ако резултатът от разглеждането е положителен чуждестранното съдебно решение се обявява за изпълняемо и наложеното в чужбина наказание се

приспособява според вътрешното законодателство. Според преобладаващото мнение в германската правна литература поради специалния характер на междуправителственото сътрудничество при изпълнение на наказанията влязлото в сила решение за екзекватура не може да бъде отменено нито в производството по чл. 458 „Съдебни решения, свързани с наказателното изпълнение“ от Наказателно-процесуалния кодекс на ФРГ (с акроним „StPO“), нито чрез повторно разглеждане съгласно чл. 359 „Възобновяване в полза на осъдения“ и сл. StPO. Тогава, последната възможност на осъдения е индивидуална конституционна жалба до Федералния конституционен съд.

Внимание в Раздел II е отделено и на процедурата по екзекватура и преобразуване на наказанието съгласно чл. 54a IRG във връзка с изпълнение на дългосрочни присъди с лишаване от свобода. Посочената разпоредба е въведена в германското право сравнително отскоро – със Закона за изменение и допълнение на IRG от 17.07.2015 г., с който се въвежда RP 2008/909, както и още два акта от вторичното право на ЕС.

Що се отнася до КТОЛ, съгласно декларацията на ФРГ по чл. 3, ал. 3 от нея в случаите на трансфер на осъдени лица, когато действа като изпълняваща държава, от германските съдилища се прилага процедурата по *преобразуване* на наказанието, на която е посветен чл. 11 от Конвенцията.

По разглежданата материя най-голямо впечатление в германското право правят разпоредбите на чл. 49 от IRG, които се отнасят до изпълнението на присъдите, постановени от чуждестранен съд срещу германски граждани, и декларацията на ФРГ по чл. 3 от КТОЛ, която гласи, че последната ще поеме изпълнението на присъдите само при условие, че:

а) присъдата е наложена в съдебен процес в съответствие с Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи (4.11.1950 г.) и нейните допълнителни протоколи, когато те са в сила за ФРГ;

б) срещу лицето, преследвано за същото престъпление във ФРГ, не е издадена присъда или решение с подобни правни последици;

в) изпълнението на присъдата не е забранено съгласно приложимия закон във ФРГ поради давност или не би било забранено след аналогично преобразуване на фактите.

Допълнителните изисквания при трансфер на осъдено лице, които въвежда германското право, са базирани на националния закон за международно правно сътрудничество (IRG) с идеята във ФРГ да не бъде изпълнена нито една присъда на чуждестранен съд, която е постановена в нарушение на прилагането на минималните стандарти, свързани с върховенството на закона.

Аргументирана е тезата, че с този законодателен подход ФРГ индиректно, но ясно отхвърля хуманитарния подход в областта на изпълнението на чуждестранни съдебни решения (присъди), потвърдено от германски изследователи в областта на международната правна помощ по наказателни дела. Трансфер на германски гражданин по КТОЛ, само от съображения да бъде изведен от нехуманната наказателна система на друга държава, не се допуска, ако проведеното наказателно производство в осъдилата държава също не отговаря на този необходим минимум за осигуряване на върховенството на закона. Именно общото позоваване на Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи (КЗПЧОС) е националният и необходим стандарт за оценка на чуждестранната присъда по германското право. Още повече, че голяма част от държавите-страни по КТОЛ са страни и по КЗПЧОС, сред които – всички ДЧ на ЕС. Германският закон не съотнася чуждото производство спрямо разпоредбите на StPO, нито спрямо основните права по GG, тъй като единственото, което има значение е само да не са нарушени международните стандарти по правата на човека в областта на лишаването от свобода, в т.ч. и минималните стандарти за третиране на лишените от свобода. Второто допълнително условие по

германската декларация по чл. 3 от КТОЛ засяга принципа *ne bis in idem*, като в тази връзка следва да се обърне внимание, че в КТОЛ не се съдържат разпоредби, свързани с него (такива се съдържат в чл. 53 и сл. от Европейската конвенция за международно признаване на присъди). Що се отнася до третото допълнително изискване по германското право, моделирано от разпоредбата на чл. 49, ал. 1, т. 4 IRG, то се основава на идеята, че изпълнението се извършва директно въз основа на решението за вътрешна екзекватура и само косвено от самия чуждестранен съдебен акт, поради което всички вътрешни препятствия пред изпълнението следва да бъдат взети под внимание.

Въвеждането на РР 2008/909, със съответни изменени разпоредби в IRG, в сила от 25.07.2015 г., е предизвикателство пред германските правни традиции, тъй като се основава на принципа на *продължаване на изпълнението на наказанието*. Направено е заключение, че само може да се приветства предвиденото в разпоредбата на чл. 3, ал. 4 от РР, че ДЧ трябва да спазват основните права и основните правни принципи, тъй като това е в унисон с разрешените в германското право по отношение на спазване на минималните процесуални стандарти.

Рамковото решение, като пореден инструмент на ЕС за взаимно признаване, създава задължителна система за трансфер на осъдени лица, която зависи изцяло от преценката на осъдилата държава. В това отношение, и по-специално във връзка с разпоредбата на чл. 8, ал. 2 от РР, отнасяща се до приспособяване на наказанието лишаване от свобода, в дисертационния труд са открити и изказаните опасения от германски автори за прилагане на непропорционални санкции, но и опасения, продиктувани в областта на наказателното изпълнение от различните законодателства на ДЧ в областта на изпълнението на наказания лишаване от свобода, различни правила за условното и предсрочното освобождаване, различни системи за определяне на общо наказание и др.

Извън раздел II от Глава първа сравнителноправни аспекти, отнасящи се до испанското и австрийското законодателство във връзка с решаването на въпросите по изпълнението на присъда, постановена от ДЧ на ЕС, се съдържат и в Глави втора и трета от дисертационния труд.

Глава втора е посветена на:

- правните инструменти на Съвета на Европа в областта на трансфера на осъдени лица и изпълнението на чуждестранни присъди, с акцент върху КТОЛ⁴;

- основните положения на процесуалните правила за трансфер на осъдени лица съгласно НПК на РБ;

- решаване на въпросите, свързани с изпълнение на присъда, постановена от съд на друга ДЧ на ЕС, на основание чл. 44, ал. 11 - 13 от ЗЕЕЗА вр. с чл. 457, ал. 2 - 5 от НПК, както и на

- ключови въпроси в светлината на съдебната практика по чл. 457 от НПК и съответните разпоредби на КТОЛ.

Поддържа се тезата, че с оглед на високото ѝ ниво на ратифициране от държавите-членки на Съвета на Европа, но и на държави извън Стария континент, КТОЛ с основание може да се счита за инструмента, който бележи най-големи успехи в областта на правната помощ при изпълнението на чуждестранни присъди, с които се налага наказание лишаване от свобода. Те се дължат на по-ограничения ѝ предметен обхват в сравнение с друг международноправен акт на Съвета на Европа - Европейската конвенция за международно признаване на присъди. При последната, наред с изпълнението, в обхвата ѝ освен признаването на чуждите присъди се включва и зачитането на международните им последици.

⁴ Ръководни начала; основни характеристики на трансфера по Конвенцията; условия за трансфер, процедурата по екзекутура и нейните две проявления – продължаване изпълнението на наказанието (чл. 10) и преобразуване на наказанието (чл. 11); последици от трансфера, съотношение с екстрадицията.

Основните цели, които КТОЛ следва са: присъединяване от широк кръг държави, за което да допринесе въведената опростена, бърза и гъвкава процедура за трансфер на осъдени лица с оглед социално приобщаване на осъдените чужденци в техните родни страни. Част от тази гъвкава процедура са и възприетите две възможности, между които да избират компетентните органи на изпълняващата наказанието лишаваща от свобода държава⁵ – продължаване изпълнението на наказанието или преобразуване на наказанието.

Съгласно декларацията на РБ по чл. 3, ал. 3 от КТОЛ тя прилага процедурата на продължаващото изпълнение. В българското право, производството с правно основание чл. 457 от НПК се образува по предложение на главния прокурор на РБ до СГС за приемане изпълнението на влязлата в сила чуждестранна присъда и приспособяването ѝ към българското законодателство. Разгледани са принципите на приспособяване в случаите, когато РБ е изпълняваща държава, при решаване на изпълнението на чуждестранната присъда от българския съд.

Аргументирана е тезата, че различно решаване в производството по чл. 457, ал. 3 от НПК, което следва да обсъди българският съд в изпълнение на задълженията си по приспособяване на чуждия съдебен акт, намират въпросите: за приложението на чл. 2, ал. 2 от НК, на плоскостта на процедурата за трансфер по КТОЛ; приспособяване на наказанията, свързани с доживотно лишаване от свобода; относно множеството престъпления; относно положения в осъдилата държава труд и зачитането на работни дни; във връзка с първоначалния режим на изтърпяване на наказанието лишаване от свобода.

По отношение на чл. 44, ал. 13 вр. чл. 41, ал. 3 от ЗЕЕЗА отликите с производството по чл. 457, ал. 2 – 5 от НПК произтичат основно от

⁵ Чрез съответна декларация при подписването на Конвенцията или при депозиране на документите за ратификация.

разпоредбата на чл. 41, ал. 3, съгласно която в рамките на производството по връщане на осъдено лице, предадено въз основа на ЕЗА, не се извършва трансфер на това осъдено лице. Това е така, тъй като то е предадено на издаващата ЕЗА държава при наличие на предварителни гаранции, че ще бъде върнато в РБ за изтърпяване на наложеното му наказание. По тази причина не е нужно и съгласие на осъденото лице за неговото връщане. Перспективата на разгледаните производства по чл. 44, ал. 8 – 13 от ЗЕЕЗА дават основание на някои автори да разграничат процедурата за трансфер на осъдени лица , като:

- основна (традиционна) и пълна, когато изцяло протича съгласно общите правила на Глава 36, раздел I от НПК; и
- особена (специална) и частична, когато допълва производството по ЕЗА.

КТОЛ обвързва трансфера с формалния критерий за „гражданство“ на осъденото лице, като възможност на страните по нея сами да дефинират собственото си разбиране за това. Този критерий, под идеята за социална реинтеграция, се разширява на ниво ЕС и до постоянно пребиваващи на територията на съответната ДЧ на Съюза граждани в един нов инструмент, основан на взаимното признаване – РР 2008/909, на което е посветена **Глава трета**.

В нейното начало първо е разгледано развитието на идеята за международно правно сътрудничество по наказателни дела между ДЧ на ЕС в периода от края на ХХ до началото на ХХІ век. Рамковото решение събира в един инструмент уредените по КТОЛ трансфер само при съгласие (и най-често по инициатива на самото лице) на осъдения и трансфер по ДП към КТОЛ, при постановена заповед за експулсиране, вкл. при липса на съгласие на лицето.

В Раздел II са разгледани основните характеристики на Рамковото решение от значение за признаване и изпълнение на съдебните решения, в това число:

- директна комуникация между компетентните органи на издаващата и изпълняващата държава;

- принципно задължение за приемане на исканията за трансфер, в две ситуации, но в същото време липса на предвидено задължение за издаващата държава да изпраща съдебното решение с цел признаването и изпълнението му в друга ДЧ;

- ограничен брой основания за непризнаване или неизпълнение;

- премахване на традиционната проверка на изискването за двойна наказуемост за списък от 32 престъпления (но с предвиждане на възможност ДЧ да я запазят);

- предписани ясни срокове за процедурата;

- продължаване изпълнението на наказанието, наложено в издаващата държава, с ограничени възможности за изпълняващата държава да го приспособи (адаптира), при строго определени условия.

Застъпва се тезата, че създадената по този акт от вторичното право на ЕС уредба за задължителен трансфер в общите хипотези, независимо дали има или няма съгласие на осъдения, е особено проблематична както във връзка с правото на свободно движение и пребиваване в ЕС, така и с постигане на заявената основна цел за социална реинтеграция (social rehabilitation). Последното понятие е разгледано и през призмата на относима съдебна практика на СЕС. Определянето къде *живее* дадено лице е важен момент от практическото прилагане на РР и е пряко свързано със задължението за признаване на съдебното решение и за осъществяване на трансфера на осъденото лице. Реинтеграцията на осъденото лице се разглежда само като възможна последица от предаването в страната по произход на лицето или с която има тесни връзки, а не като съществено

изискване. По-скоро, с приобщаването на лицето към обществото чрез неговия трансфер се изказва предположение, че процесът на реинтеграция ще бъде успешен. От тази гледна точка не е изненадващо, че Рамковото решение не съдържа позоваване на целта за поправка и превъзпитание на осъдения.

В **Раздел III** са разгледани признаването на съдебни решения⁶, което придава на постановеното в издаващата държава съдебно решение същите последици в изпълняващата държава, и изпълнението на наказанията. При признаването на съдебното решение на издаващата държава РР 2008/909 не дава възможност на изпълняващата държава да извършва контрол по същество, тъй като се основава на взаимното доверие между ДЧ в наказателноправните им системи. Този т. нар. *принцип на продължаващо изпълнение*, закрепен в чл. 8, ал. 1 от Рамковото решение, очертава една от основните характеристики на РР 2008/909 в сравнение с КТОЛ. Позволено е и *частично признаване* на решението.

В **Раздел IV** се съдържа анализ на приложимото право при изпълнението, същината на което е разпоредбата на чл. 17 от Рамковото решение. В този контекст е постановено първото преюдициално запитване пред СЕС по РР 2008/909 – по дело С-554/14 („Огнянов“), повдигнато от български съд (СГС). Основните моменти от него са свързани, от една страна, с тълкуването на разпоредби от РР (чл. 17, ал. 1 и 2), а от друга - с разглеждане на принципа за съответстващо тълкуване от националните юрисдикции в светлината на невъвеждане на РР от ДЧ, в частност от РБ. Ядрото на преюдициалното заключение се отнася до въпроса възможно ли е ретроактивно прилагане на норма от правото на изпълняващата държава към времето на изтърпяване на наказанието лишаване от свобода в издаващата държава. СЕС достига до убедителен извод, че чл. 17, ал. 1 не дава на съда на изпълняващата държава правомощие да направи нова правна преценка, с

⁶ С регламентация в Глава втора от Рамковото решение.

ретроактивно действие, на вече изпълненото в издаващата държава наказание. Разпоредбата не предоставя и правомощие на изпълняващата държава да намали наказанието, което остава да се изтърпи, въз основа на положен труд в затвора на издаващата държава. Съдът взема предвид цялостния контекст на чл. 17, като прави преглед на разпоредбите на Рамковото решение, с акцент върху чл. 8 (установяващ условията за признаване и изпълнение на съдебното решение), както и единствените две отклонения от принципа на взаимно признаване при необходимост от адаптиране на наказанието, и чл. 13, позволяващ удостоверението по приложение I вр. чл. 4 за признаване на съдебното решение на издаващата държава да се оттегли до започване на изпълнението на наказанието в изпълняващата държава. Вторият много важен момент от решението е свързан с въпроса имат или нямат разпоредбите на Рамковото решение директен ефект. Позовавайки се на предходна своя съдебна практика СЕС откроява задължението за съответстващо тълкуване от датата на изтичане на срока за транспониране на Рамковото решение, ограничено от общите принципи на правото. Последиците от прилагане на преюдициалното заключение в българското право са свързани с инициране на тълкувателна дейност по отношение на вече постановеното тълкувателно решение № 3/2013 г. по описа на ОСНК на ВКС, за да се обезпечи спазването на принципите на правото на ЕС, съобразно които националният съд следва да остави без приложение нормата на националното право, която противоречи на правото на ЕС, както и да изостави национално тълкуване, което е в противовес на тълкуването, дадено от СЕС.

На последно място в Глава трета, **раздел V** са разгледани отношението на РР 2008/909 към други актове от бившия „трети стълб“ относно съдебното сътрудничество по наказателноправни въпроси като РР 2002/584/ПВР относно Европейската заповед за арест, РР 2008/947 относно взаимното признаване на решения за пробация и алтернативни санкции, РР 2009/829

относно взаимното признаване на мерки за процесуална принуда като алтернатива на предварителното задържане, РР 2005/214 относно прилагането на принципа за взаимно признаване на финансови санкции и РР 2006/783 за прилагане на принципа за взаимно признаване на решения за конфискация.

Аргументирана е тезата, че създадената с РР 2008/909 система за трансфер на осъдени лица между ДЧ на ЕС не отговаря напълно на декларираната цел за увеличаване на перспективите за социална реинтеграция. Премахването, в общия случай, на изискването на съгласие за трансфер от осъденото лице, но и на изпълняващата държава, е продиктувано от автоматизма, опростеността и бързината при признаването и изпълнението на съдебните решения, с които се налага наказание лишаване от свобода. Това крие опасност от пренебрегване правото на личен и семеен живот на осъденото лице и противоречи на Директива 2004/38/ЕО, тъй като по същество осигурява, че лишаването от свобода на граждани на ЕС има същите последици като тяхното експулсиране, въпреки че налагането на наказание лишаване от свобода само по себе си не представлява основание за експулсиране съгласно законодателството на ЕС. Неуспехът на РР, чието приемане е с цената на много компромиси между ДЧ на ЕС, се корени най-вече в липсата на вложено разбиране на европейския законодател в понятието за социална реинтеграция, което е от ключово значение за правилното му прилагане и в издаващата, и в изпълняващата държави в процедурите по признаване на съдебното решение и изпълнение на наказанието. Това, наред с отдадения приоритет на бързото връщане обратно на чуждестранни затворници към собствените им държави е причина за много по-късното въвеждане на изискванията му в голяма част от ДЧ, вкл. и в РБ, благоприятствано и от факта, че същото е прието въз основа на бившия „трети стълб“ на Съюза. Затруднения са предизвикани и че подобно на РР 2002/584 относно ЕЗА, и РР 2008/909 съществува успоредно със съответните

конвенции на Съвета на Европа, в случая КТОЛ и ДП към нея, приложими между отношенията на ДЧ с трети държави, като същевременно има и собствен правен режим, определен от правото на Съюза. Това до голяма степен също препятства ефективното трансгранично изпълнение на присъдите.

Трансферът на осъдени лица съгласно РР 2008/909 може да се използва във връзка с ЕЗА по приетото шест години по-рано едноименно РР, по два различни начина – като заместващ механизъм (заместващ издаването на ЕЗА или след като бъде издадена – заместващ изпълнението на ЕЗА) или като допълнителен механизъм към ЕЗА (предварително условие за изпълнение на ЕЗА). Аргументирана е тезата, че двата инструмента не са напълно съвместими, например за някои основания за отказ по РР 2008/909, така и по отношение на различните понятия „пребивава“, „се намира“, „живее“, употребени в тях. Прилагането на РР 2008/909 се усложнява допълнително и от факта, че поради липсата на значителна съдебна практика на СЕС по тълкуване на разпоредби на РР правоприлагащите го ДЧ следва да съобразяват юриспруденцията на СЕС по РР 2002/584 що се отнася до тълкуването на понятия като „двойна наказуемост“, „експулсиране“, „пребиваване“ и др., както и да тълкуват националното си право по начин, съответстващ на неговата цел. Всичко това указва на необходимостта от изменение и прецизиране на разпоредбите и на двете рамкови решения.

Глава четвърта, която е и последна от дисертационния труд, е посветена на ЗПИИСАННЛСМВЛС, с който се въвежда РР 2008/909, в сила от 1.01.2020 г. (**Раздел I**), както и на производството по признаване и изпълнение в РБ на съдебни актове, постановени в друга ДЧ, и съдебна практика по приложение на специалния закон (**Раздел II**). От гледна точка на Европейската комисия РР 2008/909, ведно с РР 2008/947 и РР 2009/829, представляват съгласуван набор от правила, тъй като и трите имат за цел да

се намали прилагането на мерки с лишаване от свобода, които ограничават личните свободи. Застъпена е тезата, че транспонирането на РР 2008/909 от българската държава много след крайния срок, заложен в този акт от вторичното право на ЕС (5.12.2011 г.), и много след транспонирането на посочените рамкови решения е контрапродуктивно на горепосочената цел. На тази причина се дължи и оскъдната (към 15.12.2022 г.) съдебна практика по приложението на ЗПИИСАННЛСМВЛС, който влезе в сила малко над два месеца преди началото на коронавирусната пандемия.

В **Раздел I** са разгледани структурата и основните положения на специалния закон, нотификациите на РБ по РР 2008/909. Направен е анализ на съответствието на разпоредбите от ЗПИИСАННЛСМВЛС с Рамковото решение.

Раздел II е посветен на въпросите, свързани с компетентния съд в производството по признаване и обжалване (окръжният съд по местоживеенето на осъденото лице, респ. СГС, когато същото е неизвестно или то не живее в РБ), понятието „местоживеене“, което е дало и поводи за повдигане на спорове за подсъдност между различните окръжни съдилища и СГС, които да бъдат решени от ВКС в производство по реда на § 4 от ЗПИИСАННЛСМВЛС вр. чл. 44, ал. 1 от НПК.

Проверката, която следва да извърши съставът на окръжния съд е в два аспекта. На първо място, дали изпълняващата държава е центърът на жизнените интереси на осъденото лице. Във втория аспект, след установяване, че РБ е държавата, в която лицето живее следва да се определи конкретната фактическа връзка, която осъденият има с място на територията на РБ.

За краткото време от влизане в сила и прилагане на Закона са открити следните групи противоречиво решавани от компетентните съдилища въпроси:

- По чл. 12, ал. 6 за даване ход на делото при неявяване на осъденото лице, когато същото е редовно призовано. Първоинстанционните съдилища преимуществено избягват произнасяне по въпроса дали осъденият е редовно/нередовно призован или свързват нередовното му призоваване с това, че осъденият се намира в затвор на територията на осъдилата ДЧ от ЕС, или преценяват, че е редовно призован, тъй като в удостоверението е посочено, че същият желае да изтърпи наказанието си в РБ. Съдилищата свързват редовното призоваване на осъдения в съдебно заседание в производството по чл. 12 от ЗПИИСАННЛСМВЛС с понятието за „местоживееене“ (на територията на РБ), което се преценява като неправилно.

- Определяне на първоначалния режим на изтърпяване на наказанието, в която връзка, особено досежно разпоредбата на чл. 57, ал. 1, т. 2, б. „б“ от ЗИНЗС, а и за приложение на привилегированата разпоредба на чл. 57, ал. 3 от същия закон, за съдебната преценка от особена важност е прецизното изясняване на обстоятелствата във връзка с режима.

- Приспадане на срока от изтърпяната част от наказанието, където следва да се отбележи, че разпоредбата на чл. 12, ал. 9 от ЗПИИСАННЛСМВЛС има императивен характер и създава задължение за съда да приспадне изцяло срока на изтърпяната част на наказанието лишаване от свобода и временното задържане под стража.

- Приспособяване на наказанието. Преценката за съответствие между удостоверението и постановения съдебен акт, въз основа на който е наложено наказанието, чието признаване се иска, както и необходимостта да бъде определен приложимият закон в аспекта на правната квалификация на описаното престъпление, според националното право изисква анализ на съставомерните факти, изложени от съдебния орган на издаващата държава. В контекста на казаното най-същественят в случая въпрос е формулираният в чл. 13 от ЗПИИСАННЛСМВЛС, в който са инкорпорирани разпоредбите на чл. 8, т. 2 – 4 от РР, а именно: налага ли се приспособяване на наложеното

наказание лишаване от свобода. Решаването му е предопределено от правната квалификация на извършеното, която съгласно разпоредбата на чл. 12, ал. 8 от ЗПИИСАННЛСМВЛС съдът следва да направи в производството по признаване на съдебния акт. За да бъде определен приложимият в изпълняващата държава национален закон, както и при изпълнението на съдебния акт по КТОЛ от значение е т. нар. „фактическо обвинение“, доколкото обуславящите по-тежка или по-лека квалификация норми безспорно не са идентични в различните правни системи. Няма основание за приспособяване на наложеното наказание по чл. 13 от ЗПИИСАННЛСМВЛС, когато максималният срок на наказанието за извършеното престъпление не е по-малък от наложеното в издаващата държава, както и когато наказанието, предвидено за същото деяние в българското законодателство, също е лишаване от свобода. И обратно, когато съгласно българското законодателство максималният срок на наказанието за извършеното престъпление е по-малък от наложеното в издаващата държава наказание българският съд следва да го редуцира до срока на българската санкционна рамка. В разрез с условията за признаване и изпълнение по чл. 8 от РР, респ. по чл. 13 от специалния закон, би било приложение на института на условното осъждане от българския съд. По същите съображения, не могат да бъдат удовлетворени и искания, напр. за приложение на разпоредбите на чл. 23 от НК (освен ако не става въпрос за определено общо наказание от съда на издаващата държава), прилагайки правилата на чл. 13, ал. 2 от ЗПИИСАННЛСМВЛС. В случаите, когато става въпрос за определено общо наказание от чуждия съд не може да се разсъждава за приложение на чл. 24 от НК, когато нито в удостоверението, така и в съдебния акт на издаващата държава няма данни общото наказание да е било определено след увеличаването му. Също така, българският съд е обвързан от съдебното решение на чуждия съд и тогава, когато например български гражданин е признат за виновен за няколко отделни деяния и са му наложени наказания

за всяко едно от тях. Той не може да подменя волята му като разсъждава или тълкува дали е налице продължавано престъпление, напр. по чл. 26 от НК.

- Изпълнение на наказанието – зачитане на работни дни. Съгласно разпоредбата на чл. 18, ал. 2 от ЗПИИСАННЛСМВЛС, след провеждане на консултации с издаващия орган съдът зачита и приспада от срока на наказанието лишаване от свобода работните дни, положени на територията на издаващата държава, само ако това приспадане е предвидено в законодателството на издаващата държава и не е посочено в удостоверението.

На последно място, в **Раздел II** са изложени съображения относно допустимостта на проверката по реда на извънредния способ за възобновяване на наказателни дела (Глава 33 от НПК) на влезлите в сила решения, постановени в производство по чл. 12 от ЗПИИСАННЛСМВЛС.

Последният раздел от **Глава трета** е посветен на преглед на съдебната практика по дела, свързани с изпълнение на съдебни решения от ДЧ на ЕС, с които е наложено наказание доживотен затвор. Аргументирана е тезата, че от една страна предизвикателствата и трудностите по въпросите от значение за изпълнение на чуждестранния съдебен акт пред българските съдилища са свързани с вътрешноправни причини (каквото е въпросът за приспадане на предварителното задържане в осъдилата държава). При по-голямата част от делата, обаче, те са свързани с необходимост от по-задълбочено разбиране и вникване в особеностите на конкретния трансфер, в разглеждане на инструментите по взаимно признаване по наказателноправни въпроси на ниво ЕС в цялост /вкл. и такива извън РР 2008/909 и РР от 13.06.2002 г. относно ЕЗА/, използване на възможностите за сътрудничество пряко до съдебния орган на другата ДЧ или с помощта на Евроджъст (при необходимост от допълнителна информация или разяснения от издаващата (осъдилата) държава), и не на последно място – с доброто разбиране на процедурите за изпълнение на наказанието по КТОЛ и по РР 2008/909.

В заключението, по отношение на реализираните трансфери в РБ по КТОЛ се прави извод, че принципът на продължаващо изпълнение, който е възприет от РБ, е свързан с изпълнение на чуждата присъда съобразно нейното естество и продължителност. Ако обаче същите са несъвместими със законодателството на изпълняващата държава наказанието следва да бъде адаптирано към санкцията, предписана от законодателството на изпълняващата държава за подобно престъпление. Следователно, адаптирането е ограничено до технически аспекти и изключва ново решение по съществуващото на чуждата присъда. Застъпена е тезата, че точно с този аспект, свързан следователно и с вникване в разликите между двата принципа на изпълнение по КТОЛ – преобразуване на наказанието и продължаващо изпълнение, се корени различното решаване в производството по чл. 457, ал. 3 от НПК на някои въпроси по приспособяване на чуждия съдебен акт, които бяха разгледани в Раздел III от Глава втора на дисертационния труд.

В сравнение с Конвенцията, РР 2008/909 се основава само на принципа на продължаващото изпълнение, както и на взаимното признаване и прекия контакт между съдебните органи на ДЧ на ЕС. Установеното по РР правило е за изпращане на съдебното решение в държавата по гражданството на лицето, за което не се изисква неговото съгласие, единствено по инициатива на издаващата държава, основано на декларираната цел за улесняване на социалната реинтеграция – понятие, което не е дефинирано в решението. Застъпва се мнението, че е дискуссионно дали тази цел е постигната, тъй като на преден план в РР се откроява противопоставянето между свободното движение на съдебни решения, от една страна, и индивидуалните права на гражданите на ЕС, от друга. На късното въвеждане на Рамковото решение в българското право, със ЗПИИСАННЛСМВЛС, а и на обявената в началото на 2020 г. пандемия от ковид-19 се дължи по-ограничената по обем практика на българските съдилища по неговото прилагане. Въпреки изложените

причини, от запознаването със съдебната практика на окръжните, апелативните съдилища и СГС, както и на ВКС (в производства по реда на § 4 от ЗПИИСАННЛСМВЛС вр. чл. 44, ал. 1 от НПК, както и по реда на Гл. 33 от НПК), в дисертационния труд са открити четири групи проблеми, отнасящи се до производства по чл. 12 от специалния закон, на които са посветени Раздели II и III от Глава четвърта.

IV. ОСНОВНИ ПРИНОСНИ МОМЕНТИ

В дисертационния труд цялостно са разработени въпросите във връзка с изпълнението на съдебни решения по наказателни дела, постановени от ДЧ на ЕС, съгласно българското законодателство и съдебна практика, основано на трансфера на осъдени лица по КТОЛ, ДП към нея и на РР 2008/909. Той има стремежа да представи посочените международноправни актове в пълнота и във взаимодействието помежду им, а с оглед на практическите аспекти на изследването, които, видно от темата на дисертационния труд, са водещи като цяло – на ключовите въпроси в светлината на съдебната практика по чл. 457 от НПК и съответните разпоредби на КТОЛ, включително тълкувателната съдебна практика на ВКС, както и съдебната практика във връзка с производството по признаване и изпълнение в Република България на съдебни актове, постановени в друга ДЧ на ЕС, по ЗПИИСАННЛСМВЛС.

В дисертацията за пръв път са изследвани:

- историческите и сравнителноправни аспекти на правната уредба по признаване и изпълнение на съдебните актове за лишаване от свобода – в България, както и в обобщоевропейски и световен план, което има за цел да покаже дългия път на развитието на въпроса за признаване и изпълнение на присъдите, постановени от чуждестранни наказателни

съдилища, намерил категоричното си проявление в КТОЛ, а на ниво ЕС – в РР 2008/909;

- Законодателният подход и съдебна практика на ФРГ при прилагане на КТОЛ и РР 2008/909;
- КТОЛ и ДП към нея, в съотношението им с основните положения на процесуалните правила за трансфер на осъдени лица съгласно НПК на РБ и съдебна практика по чл. 457 от НПК;
- На ниво ЕС – основните характеристики на РР 2008/909 от значение за признаването и изпълнението на съдебните решения, предшествани от исторически преглед на развитието на идеята за международно правно сътрудничество по наказателни дела между ДЧ на ЕС от края на ХХ до началото на ХХІ век, в съотношението му с ЗПИИСАННЛСМВЛС, който го въвежда и основните моменти от съдебната практика на компетентните съдилища по неговото прилагане;
- Ръководните начала и основни характеристики на трансфера на осъдени лица по КТОЛ ведно с относимата съдебна практика на Европейския съд по правата на човека (ЕСПЧ);
- Решаването на въпросите, свързани с изпълнение на присъда, постановена от съд на друга ДЧ на ЕС, на основание чл. 44, ал. 11 - 13 от ЗЕЕЗА, във връзка с чл. 457, ал. 2 - 5 от НПК;
- Трудът и зачитането на работни дни в производството по чл. 457 от НПК – в българската правна уредба и теоретични положения; според съдебната практика на ЕСПЧ и регулацията му на ниво Съвет на Европа; в относимата тълкувателна съдебна практика на ОСНК на ВКС и съдебната практика на СГС и АС – София по чл. 457 от НПК;
- Социалната реинтеграция, като декларирана основна цел на европейския законодател по РР 2008/909, през призмата на релевантна практика на СЕС и липсата на съгласие за трансфер на

осъденото лице, с оглед на изказаната теза за преждевременност на приемането на този законодателен акт на ЕС, слабата му приложимост, и опасения при осигуряване на правото на свободно движение на европейските граждани;

- Европейското гражданство в системата на разпоредбите на чл. 4, ал. 1, б. „а“ и чл. 6, ал. 2 от РР 2008/909, с оглед на предвиждане, в общия случай, на възможност за трансфер без съгласие на осъденото лице, при определени обстоятелства – нов аспект в сравнение с КТОЛ, и важен момент от практическото прилагане на Рамковото решение, пряко свързано със задължението за признаване на съдебното решение и осъществяване на трансфера на осъденото лице, вкл. относима съдебна практика на СЕС;
- Тълкуването на условието за двойна наказуемост в наказателноправната доктрина и съдебна практика на СЕС – ключово понятие за прилагането на чл. 7, ал. 1 от Рамково решение от ДЧ на ЕС при изследване на въпросите във връзка с производството по признаване и изпълнение на съдебни решения, с които се налагат наказания лишаване от свобода или мерки, включващи лишаване от свобода;
- В цялост – структурата и основните положения на ЗПИИСАННЛСМВЛС, както и анализ на съответствието на разпоредбите на специалния закон с Рамково решение 2008/909; цялостен анализ на действията на компетентния съд пред признаване на съдебния акт на издаващата ДЧ на ЕС, с акцент върху понятието „местоживееене“ – от значение за установяване на връзките на осъденото лице с изпълняващата ДЧ; идентифициране на противоречиво решавани въпроси от РБ България на съдебни актове, постановени в друга ДЧ, по чл. 12 от ЗПИИСАННЛСМВЛС; цялостен преглед на съдебната практика по дела, свързани с изпълнение на

съдебни решения на ДЧ на ЕС, с които е наложено наказание доживотен затвор.

С акцент върху актуалната европейска и българска правна уредба (РР 2008/909 и ЗПИИСАННЛСМВЛС), които заемат половината обем на дисертационния труд, съобразно на констатираната противоречива съдебна практика в края на изследването са отправени предложения *de lege ferenda*, мотивирани от необходимост от изменения и допълнения в ЗПИИСАННЛСМВЛС, но и изменения и прецизиране на РР 2008/909 и РР относно ЕЗА.

V. ПУБЛИКАЦИИ ВЪВ ВРЪЗКА С ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. **Вичева, Е.** Нови инструменти за международно правно сътрудничество по наказателни дела от 70-те години на ХХ век. Конвенция за предаване на лица, осъдени на лишаване от свобода, за изтърпяване на наказанието в държавата, чиито граждани са – исторически и правни аспекти – DE JURE, 2022, № 2, 317 – 325.

2. **Вичева, Е.** Преглед на съдебна практика на българските съдилища по изпълнение на съдебни решения от държави-членки на Европейския съюз, с които е наложено наказание доживотен затвор - Юридически сборник, 2022, том XXIX, 235 – 241.

3. **Вичева, Е.** Взаимното признаване на съдебни решения за наказания лишаване от свобода в Европейския съюз – национални разпоредби на Федерална република Германия за прилагане на Рамково решение 2008/909/ПВР (под печат – В: Сборник доклади от Национална научна конференция по повод 110 години от рождението на проф. д-р Иван Ненов и 90 години от рождението на проф. д-р Цеко Цеков, проведена на 13.10.2022 г. С.: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“).

4. **Вичева, Е.** Приложимо право към изпълнение на наказания „лишаване от свобода“ или мерки, включващи лишаване от свобода, при взаимното признаване на съдебни решения по наказателни дела на основание Рамково решение 2008/909/ПВР – дело С-554/14 Огнянов - В: Захарова, Г., Тонева-Дачева, Г., Панева, М., Хинов, И., Вичева, Е. Упражняване на правомощието на българските съдилища да отправят преюдициални запитвания до Съда на ЕС по наказателноправни въпроси. Анализ. С.: НИП, 2023, 180 – 213.

Дисертацията е обсъдена и предложена за защита от катедрен съвет на катедра „Наказателноправни науки“ при Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, проведен на 7 юни 2023 г.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 26 септември 2023 г. в СУ „Св. Климент Охридски“, на открито заседание на утвърденото със Заповед № РД-38-308/29.06.2023 г. на ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ научно жури.

Настоящият автореферат, както и рецензиите и становищата на научното жури са публикувани на интернет-страницата на СУ „Св. Климент Охридски“ (<https://www.uni-sofia.bg/>), секция Факултети → Юридически факултет → Специалности → Докторанти → Придобиване на образователна и научна степен „доктор“.
